

Внаслідок застосування комплексу діагностичних методик було підтверджено переживання криз адаптації, апробації та фахової готовності більшістю майбутніх учителів. Дані кризи, маючи нормативний характер, не є однак яскраво вираженими та характерними абсолютно для всіх студентів, так як у багатьох із них це явище має латентний характер. Також кризи різняться за інтенсивністю переживання – найбільш виразними симптомами відзначається криза фахової готовності, що розгортається під час завершення навчання. Маючи значний досвід фахового навчання, студенти спроможні виявити та оцінити наявність у себе симптомів кризи та характер її перебігу.

Перспективи подальшого дослідження автор вбачає у дослідженні зв'язків між динамікою криз фахового навчання та його мотивацією у студентів педагогічного університету.

Література

1. Зеер Э.Ф. Психология профессий / Э.Ф. Зеер. – М. : Академический проект ; Фонд «Мир», 2006. – С. 203 – 228.
2. Малкина-Пых И.Г. Психосоматика : Новейший справочник / И.Г. Малкина-Пых. – М. : Изд-во Эксмо; СПб. : Сова, 2003. – 928 с.
3. Поваренков Ю.П. Психологический анализ профессионального становления учителя на стадии обучения в педагогическом вузе // Вестник Башкирского университета, 2006. – № 3. – С. 192 – 200.
4. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи : навчальний посібник / Л.Г. Подоляк. – К. : ТОВ «Фіш-студія», 2006. – С. 54 – 57.
5. Столярчук О.А. Вплив емоційного стану викладача на пізнавальну діяльність студентів / О.А. Столярчук // Вища школа. – 2006. – № 3. – С. 23 – 25.
6. Чуйко О.В. Психологічна служба ВНЗ як фактор екологізації освітнього середовища / О.В. Чуйко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. Костюка АПН України ; / за ред. С. Максименка. – К. : Логос, 2008. – Т.7, вип.15. – С. 309 – 312.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2010 р.

О. П. Коханова
*викладач Київського університету ім. Б. Грінченка,
м. Київ*

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті розкриті основні особливості партнерської взаємодії в умовах вищої школи; виділені характеристики партнерства як важливого феномену суб'єкт-суб'єктної взаємодії, проаналізований його процесуальний аспект, а також встановлений зв'язок розвитку суб'єктності студента як необхідної якості майбутнього професіонала і встановлення партнерських взаємовідносин всіх суб'єктів учбової діяльності.

Ключові слова: взаємодія, партнер, партнерська взаємодія, суб'єкт, суб'єктність, паритет, автономність, діяльність, навчальна діяльність.

В статье раскрыты основные особенности партнерского взаимодействия в условиях высшей школы; выделены характеристики партнерства как важного феномена субъект-субъектного взаимодействия; проанализирован его процессуальный аспект, а также установлена связь развития субъектности студента как необходимого качества будущего профессионала и установления партнерских взаимоотношений всех субъектов учебной деятельности.

Ключевые слова: взаимодействие, партнер, партнерское взаимодействие, субъект, субъектность, паритет, автономность, деятельность, учебная деятельность.

In article the basic features of partner interaction in the conditions of the higher school are opened; partnership characteristics as important phenomenon the subject-subject of interaction are allocated; its remedial aspect is analysed, and also connection of development of subjectivity of the student as necessary quality the future professional is established and establishments of partner mutual relations of all subjects of educational activity.

Keywords: interaction, partner, partner interaction, subject, subjectivity, parity, autonomy, activity, educational activity.

Сучасне життя сповнене безліччю різноманітних соціальних, особистісних, професійних зв'язків і відношень, які є взаємообумовленими. Здатність взаємодіяти з людьми сьогодні постає як одна з найважливіших передумов успішного навчання, ефективної діяльності й взагалі благополучного життя кожної особистості.

Українське суспільство, яке впродовж майже двох десятиліть набуває досвід існування на демократичних засадах, потребує високосвідомих, ініціативних, толерантних громадян, орієнтованих на досягнення успіху. Особистість при цьому не залишається ізольованою, а постійно взаємодіє з іншими, які допомагають їй, і самі потребують допомоги й підтримки. Рівність позицій партнерів, коли кожен з них постає активним, діяльним суб'єктом, є обов'язковою умовою їх розвитку і успішної взаємодії.

Вирішення особливо актуальної проблеми підвищення якості підготовки фахівців будь-яких напрямів і спеціалізацій в першу чергу неможливе без успішної взаємодії суб'єктів навчально-виховної діяльності. Особливої уваги вимагає підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів, які у майбутньому будуть активно співпрацювати з колегами, безпосередньо взаємодіяти з учнями та їхніми батьками. Створення сприятливого мікроклімату в школі – необхідна умова повноцінного розвитку особистості школярів, які набувають важливий досвід спілкування і діяльності з ровесниками й педагогами.

Важливість і актуальність вказаної проблеми обумовлює значний інтерес до неї з боку вчених і практиків. Для її осмислення велике значення мають наукові праці психологів Г. М. Андрєєвої, Ш. О. Амонашвілі, О. О. Бодальова, І. А. Зязюна, М. М. Обозова та ін. На думку вчених психологів і педагогів, професійна взаємодія народжується та розвивається саме в професійному спілкуванні. Представниками сучасної гуманістичної

психології розроблено принципи суб'єкт-суб'єктної взаємодії та засоби діалогічного спілкування.

Аналіз різних підходів в тлумаченні взаємодії дозволяє виділити її спільні ознаки та риси. Це обов'язкова наявність двох або більше суб'єктів, тобто учасників взаємодії, зворотність та двобічність взаємозв'язку, вплив одного суб'єкта на іншого та навпаки, діалектичність, універсальність, незалежність процесу в просторі й часі [9, с. 161].

В умовах професійного навчання відбувається активна партнерська взаємодія викладачів і майбутніх педагогів, студентів між собою, ефективність якої багато в чому залежить від готовності до неї та сформованих умінь. Партнерство – це форма безпосередньої взаємодії автономних, рівноправних суб'єктів, спрямованої на спільне досягнення загального інтересу, що характеризується добровільністю, взаємним визнанням і довірою, взаємною відповідальністю і орієнтованістю на досягнення певних цілей [6, с. 148].

Рівність автономних суб'єктів для партнерської взаємодії є її апріорною передумовою, умовою її можливості, бо лише в паритетних відносинах можлива відсутність тиску, заснованого на силі влади, положення, авторитету, коли воля однієї сторони є обов'язковою для іншої. Рівність припускає відсутність у будь-якої зі сторін привілеїв і владних повноважень по відношенню до іншої [6, с. 148].

Партнерству властивий симетричний тип взаєностосунків і все вищесказане не суперечить особливостям взаємодії студентів між собою, які перебувають в горизонтальній площині по відношенню до організації спілкування і виконання спільної діяльності. Взаємодія викладача і студента першочергово задає інший характер її перебігу, оскільки перший, відповідально виконуючи свою роль педагога, зобов'язаний займати більш активну й діяльну позицію по відношенню до студента. Таким чином, викладач визначає, керує, аналізує, контролює, оцінює як навчальну діяльність майбутнього фахівця, так і його поведінку. З метою розвитку саме партнерської взаємодії педагога й студента як її суб'єктів слід, в першу чергу, визнати суб'єктність одне одного.

Поняття «суб'єкт» є досить високим узагальненням, що включає в себе різні рівні прояву активного, ініціативного, інтегративного, системного начала. Згідно сьогодишнього трактування під суб'єктом мається на увазі активно діючий, той, що пізнає, наділений свідомістю і волею індивід або група [8]. Термін «суб'єктність» часто вживається без визначення його змісту і використовується як синонім суб'єкта, як його атрибут чи еквівалент. Проте містить нове змістове наповнення, що висвітлює людину не стільки в ролі виконавця, скільки як сценариста своїх дій, котрому притаманна активна позиція і цілеспрямованість [4, 98]. Суб'єктність – це властивість особистості, що розкриває сутність людського способу буття, що полягає в усвідомленому і діяльному

ставленні до світу і себе в ньому, здатності відтворювати взаємообумовлені зміни в світі та в людині. В основі даної властивості лежить ставлення особистості до себе як до діяча [2].

На думку М. С. Пряжникова, «індикатором» суб'єктності є діяльність як її формовияв [5, с. 31]. Так, навчальна діяльність має бути самостійною, усвідомленою й перспективною за змістом, такою, що вимагає самостійного відстеження студентом її перебігу, знаходження шляхів удосконалення.

Суб'єктність не можна зрозуміти як якість, притаманну індивідуальному суб'єкту. Людина не лише «відноситься», а й сама фіксує в собі відношення інших людей [1, с. 38]. Суб'єктні характеристики студента розкриваються за допомогою іншого (студента, викладача). Саме інша особистість сигналізує людині про постійні зміни, які нею вносяться. Вимога взаємного визнання виражає сутнісну характеристику людської суб'єктності, яка може сформуватися лише при зустрічі з іншою суб'єктністю.

Викладач має приймати суб'єктність студента, визнаючи, таким чином, його унікальність. У педагога зникає необхідність «все знати»: потреби, мотиви, бажання молодої людини, яка часто й сама до кінця не усвідомлює, чого ж вона хоче насправді. Викладач має довірити студентові самому визначати мотиви, добирати й випробовувати способи, отримувати й аналізувати результати. Внаслідок цього розширюється поле діяльності майбутнього фахівця і природним чином «пожваблюється» відповідальність за свої дії та результат власної пізнавальної активності [3]. Викладач, в свою чергу, організовує діяльність, відповідаючи при цьому за те, щоб у студента було все необхідне для вирішення навчальних завдань. Партнерська позиція педагога звільняє його від догляду за молодою людиною, контролю за кожним її кроком, «замахів» на її вибір і сферу відповідальності.

До основних характеристик партнерської взаємодії відносяться наступні:

- добровільна основа,
- взаємне визнання інтересів сторін (партнерів) як важливих і правомірних,
- взаємовідповідальність сторін за виконання (і невиконання) узгоджених рішень,
- взаємозалежність,
- паритетність на всіх стадіях партнерських відносин, в тому числі й при прийнятті рішень,
- чітке визначення і розподіл зобов'язань,
- спільна діяльність,
- пошук і знаходження компромісу при вирішенні суперечливих і конфліктних питань, що спрямоване на досягнення головної мети

партнерства – досягнення згоди.

Партнерську взаємодію можна обговорювати як з точки зору структури міжособистісних і ділових взаємостосунків включених у неї учасників (структурний аспект), так і з позиції розгортання партнерської взаємодії (процесуальний аспект).

Так, аналізуючи другий підхід, слід звернути увагу та те, що партнерські взаємостосунки мають бути наділені партнерами тим змістом, який вони для себе в ньому бачать або хотіли б бачити. Змістовий бік смислу або значення взаємодії ставить перед учасниками питання «навіщо» або «заради чого». Незалежно від того, чи формулюють учасники взаємодії для себе подібні питання і чи дають на них усвідомлену відповідь, у них завжди існує ієрархія мотивів і цілей, які спрямовують їх дії, створюючи певну модель поведінки партнерів у взаємодії (змістова складова).

Інший бік партнерської взаємодії стосується способів її організації – «як це робити». Наявність певних цілей припускає і наявність або пошук відповідних засобів, способів шляхів їх досягнення. Незалежно від того, про які цілі взаємодії йде мова (загальні або індивідуальні), в будь-якому випадку необхідно обирати ті чи інші шляхи їх досягнення (операційна складова).

Успішне вирішення завдань взаємодії припускає, що його учасники мають достатній рівень компетенції, суму знань, набір навичок, необхідних для його здійснення (потенційна складова). Перш ніж вступати у партнерські стосунки необхідно мати знання про можливі ситуації й володіти хоча б елементарними навичками поведінки в них. При цьому важливо враховувати внесок кожного учасника у взаємодію, їх рольові обов'язки, ступінь можливої участі кожного у прийнятті рішень, правила поведінки одного по відношенню до іншого [7, с. 131].

Таким чином, можна представити наочну модель партнерської взаємодії з позиції її розгортання (процесуальний аспект):

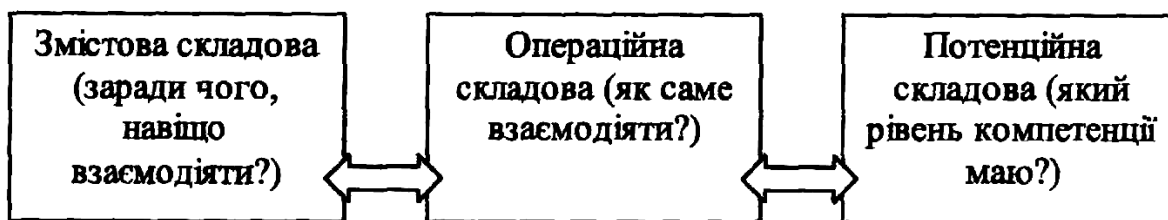

Рис. 1. Процесуальний аспект партнерської взаємодії.

Партнерська взаємодія – це складний феномен, який базується на принципах рівноправ'я, прозорості, автономності суб'єктів, їх взаємного визнання, відповідальності й довіри. Викладач і студент лише за умови дотримання вищеприписаних принципів здатні злагоджено взаємодіяти.

Вимога взаємного визнання виражає сутнісну характеристику особистісної суб'єктності, яка може сформуватися лише при зустрічі з іншою суб'єктністю і в той же час виступає формою співіснування суб'єктів.

Шлях до ефективного партнерства в умовах педагогічної взаємодії починається з:

- 1) подолання в свідомості партнерів певних негативних стереотипів,
- 2) розробки конструктивного підходу, що базується на усвідомленні реального позитивного внеску кожної із сторін,
- 3) визнання автономності й унікальності всіх учасників взаємодії,
- 4) надання партнерам свободи вибору дій тощо.

Безперечно, створення сприятливих умов для ефективної партнерської взаємодії викладачів і студентів вимагає розробки програми, орієнтованої на розвиток здатності до партнерської взаємодії у майбутніх учителів.

Література

1. Волкова Е. Н. Субъектность как деятельное отношение к самому себе, к другим людям и миру / Е. Н. Волкова // Мир психологии. – 2005. – № 3. – С. 33-40.
2. Волкова Е. Н. Субъектность педагога: теория и практика: Автореф дисс. д-ра психол. наук / Е. Н. Волкова. – М., 1998. – 48 с.
3. Ворожцова И. Б. Партнерские отношения преподавателя и студента в обучении: за и против / И. Б. Ворожцова // Психология и педагогика. – 2006. – № 9. – С. 33-44.
4. Ложкін Г. Проблема суб'єкта як теоретична основа професіоналізації особистості / Г. Ложкін, Н. Глуханюк, Н. Волянюк // Психологія і суспільство. – 2003. – № 2. – С. 97-103.
5. Пряжников Н. С. Методы активизации профессионального и личностного самоопределения. Учеб-метод. пособие / Н. С. Пряжников. – М.: Воронеж.: Изд МПСИ, 2002. – 400 с.
6. Татаринцева Г. Методологічні підходи до визначення поняття «партнерство» / Г. Татаринцева // Наука молода. – 2007. – № 8. – С. 145-150.
7. Устименко Т. А. Основи міжкультурної взаємодії / Т. А. Устименко. – Полтава, 1998. – 214 с.
8. Философский словарь / [Под ред. И. Т. Фролова]. – 7-е изд., перераб. и доп. – М.: Республика, 2001. – 719 с.
9. Шигонська Н. В. Філософський, психологічний, соціологічний та педагогічний аспекти сутності категорії «професійна взаємодія» / Н. В. Шигонська // Вісник Житомирського державного університету. – 2008. – Вип. 42. – С. 160-164.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2010 р.

І. В. Размолдчикова
викладач, Криворізький ДПУ

ІМІДЖ – ШЛЯХ ДО УСПХУ

У статті автором досліджується питання значення іміджу в майбутній успішній професійній діяльності вчителя початкових класів.

Ключові слова: імідж, образ, успіх, вчитель початкових класів.